

Evaluatie van evaluatie

De ontwikkelingshulp is het eerste grotere onderdeel van het Nederlandse overheidsbeleid dat door universitaire instituten geëvalueerd is. Zowel de opdrachtgevers als de onderzoekers zijn zich ervan bewust dat de methodiek van de evaluatie nog in de kinderschoenen staat. Het lijkt dan ook wenselijk om na te gaan wat we kunnen leren van de ervaringen die hierbij zijn opgedaan ten aanzien van de methodiek van de evaluatie. Er is immers geen enkele reden een dergelijke evaluatie in de toekomst te beperken tot de ontwikkelingshulp. Bij allerlei andere onderdelen van ons overheidsbeleid kan men ook verwachten dat bij evaluatie zal blijken dat niet steeds de meest effectieve methoden zijn gekozen om de gestelde doeleinden te bereiken of dat men zich doeleinden heeft gesteld die met elkaar in strijd zijn.

Het is niet onbegrijpelijk dat deze vernieuwing in het overheidsbeleid het eerst is ingevoerd bij de ontwikkelingshulp. In de eerste plaats is de ontwikkelingshulp een nieuwe tak van overheidsbeleid, waarbij we wel weten dat we nog naar de juiste methoden moeten zoeken. Bovendien wordt in verschillende ontwikkelingslanden veel meer aandacht besteed aan de evaluatie van het overheidsbeleid dan in Nederland. In India besteedt men bijv. ongeveer 1 0/0 van de kosten van het Community Development programma aan de evaluatie hiervan.

Hierdoor denken de beleidsfunctionarissen op het gebied van de ontwikkelingshulp veel meer aan de mogelijkheid van een evaluatie van hun beleid dan die bij menig ander Ministerie. Dit wil niet zeggen dat beleidsevaluatie door een van het beleid onafhankelijke instantie bij deze andere ministeries minder nuttig zou zijn. Mogelijk zou daar blijken dat men nu nog werkt met methoden en organisatiestructuren die geschikt waren om de problemen van 20 jaar geleden op te lossen, maar niet meer voor de huidige problemen.

Er is nog een andere reden waarom het gelukkig is dat men bij deze evaluatie juist is begonnen met de ontwikkelingshulp. Een van de belangrijkste bijdragen die de Nederlandse hulp kan leveren tot de economische groei van de ontwikkelingslanden is in de praktijk laten zien, dat een overheidsapparaat efficiënt kan werken.

Als een counterpart van een Nederlandse deskundige, nadat sommige reacties uit Den Haag met een niet onbelangrijke vertraging zijn ontvangen, zegt: 'The Dutch are not as efficient as they pretend to be', krijgt men de indruk dat deze bijdrage niet altijd wordt geleverd. Het evaluatierapport kan een zeer nuttige bijdrage leveren tot het verhogen van de efficiëntie van de Nederlandse hulp. Het feit dat onafhankelijke deskundigen vragen stellen over de wijze waarop deze hulp georganiseerd is, en over de beslissingen die ten aanzien van deze hulp genomen worden, kan een belangrijke stimulans zijn om de efficiëntie te vergroten. Zelfs als men het met bepaalde conclusies of aanbevelingen van het rapport niet eens is, kunnen deze toch tot gevolg hebben dat de beleidsinstanties hun beslissingen bewuster overwegen. Gezien de verkregen resultaten zijn we dan ook van mening dat het van de Nederlandse regering een verstandige beslissing is geweest om opdracht tot dit evaluatieonderzoek te geven.

Een moeilijkheid bij de beoordeling van dit evaluatierapport is wel dat ons hier slechts een beperkte tijd voor ter beschikking stond. Bovendien zijn de toegepaste evaluatie-methoden voor een belangrijk deel beschreven in een achttal bijlagen van het

rapport, die niet beschikbaar zijn. Hierdoor moesten we bij de vorming van ons oordeel op een tamelijk intuïtieve methode te werk gaan.

Bij sommige hoofdstukken vinden we conclusies, bij andere conclusies en aanbevelingen. Dan is het niet altijd duidelijk welke punten conclusies zijn, waarvoor in de bijlagen een bewijs te vinden is en welke aanbevelingen, die mede gegeven zijn op grond van de waarde-oordelen van evaluatoren. De samenvatting in het begin van het rapport gaat in zijn conclusies soms ook verder als het betreffende hoofdstuk. Hierdoor vraagt men zich af of de hoofdstukken ook wat verder gaan dan de bijlagen waar zij samenvattingen van zijn. Pas als ook de bijlagen gepubliceerd zijn is het mogelijk zich werkelijk een oordeel te vormen van de waarde van dit evaluatierapport.

Bijdrage tot de methodiek van evaluatie

De belangrijkste bijdrage die het rapport levert tot de methodiek van de evaluatie ligt waarschijnlijk in een verheldering van allerlei gebruikte begrippen. Zo maakt men op blz. 47 een onderscheid tussen:

- de *betekenis* van een project, dat wil zeggen de invloed die het project heeft op verschillende componenten van het welzijn van de bevolking;
- de *effectiviteit*, dat wil zeggen de mate waarin men er in geslaagd is de beoogde doelstelling te bereiken en
- de *efficiency*, dat wil zeggen de mate waarin de middelen economisch zijn gebruikt.

We zien het niet als onze taak om uitvoerig op deze bijdragen in te gaan, maar om enkele kritische aantekeningen te plaatsen bij de gebruikte methoden. De werkgroep heeft zelf deze methode ook toegepast ten aanzien van het Nederlandse ontwikkelingsbeleid.

Doelstellingen beleid

Men kan alleen evalueren of het beleid op de meest effectieve wijze zijn doeleinden verwezenlijkt, als men deze doeleinden

nauwkeurig kent. Een moeilijkheid is dat vrijwel elk beleid tegelijkertijd verschillende doeleinden nastreeft, waarvan niet precies vaststaat wat de relatieve betekenis van elk hiervan is. Dit geldt niet alleen voor de overheid, maar ook voor het bedrijfsleven. In het verleden heeft men wel gemeend dat een bedrijf moest streven naar een zo hoog mogelijk inkomen, maar geleidelijk is men tot het inzicht gekomen dat ook andere doeleinden zoals continuïteit van de onderneming, prettige levensomstandigheden voor de mensen die in het bedrijf werken, een goede naam bij het publiek e.d. ook een rol spelen. Zelden wordt echter nauwkeurig aangegeven welke rol dit precies moet zijn. Ook bij de overheid is het niet gebruikelijk om de doeleinden van het beleid expliciet te formuleren, omdat dit gemakkelijk kritiek kan uitlokken zowel op de doelstellingen zelf als op de realisatie hiervan.

Dit evaluatie onderzoek heeft dit probleem opgelost door als doel van de ontwikkelingshulp te hanteren het belang van het ontwikkelingsland zoals dit door (de regering van?) het betreffende land wordt gezien, tenzij dit duidelijk onjuist is. Op de wijze waarop men dit gemeten heeft komen we nog terug. De werkgroep realiseert zich dat bij ons beleid ten aanzien van ontwikkelingshulp ook andere doeleinden dan het belang van het ontvangende land een rol spelen, zoals de invloed op de welvaart in ons eigen land of de betekenis voor onze buitenlandse politiek. Met dergelijke doeleinden hebben de onderzoekers alleen rekening gehouden als zij interfereren met de ontwikkeling van het ontvangende land. Bij de huidige stand van de evaluatietechniek lijkt mij dit een wijze beperking. Men bereikt hiermee dat de subjectieve oordelen die ten grondslag liggen aan elk beleid zo veel mogelijk worden beperkt. Als de beleidsinstanties weten hoeveel groter het effect van ontwikkelingsbeleid A op de ontwikkeling van de hulp ontvangende landen is dan het effect van beleid B, kunnen zij bijv. op grond van andere motieven toch beleid B kiezen, maar dan weten zij welke kosten dit met zich mee brengt. Een nadeel is alleen dat niet alle lezers van het evaluatierapport zullen begrijpen, dat

gezien de beperkte opdracht die de evaluatie werkgroep heeft gekregen, het in een dergelijk geval een goed beleid kan zijn om tegen de adviezen van de evaluatoren in te gaan.

Sommige andere evaluatoren hebben dit probleem opgelost door te beginnen met een nauwkeurige analyse van de doelstellingen van het beleid,¹ maar dit was niet de opdracht van de evaluatie werkgroep.

Experiment of intuïtie

In leerboeken over evaluatie wordt vaak aanbevolen te werken met een experimentele opzet door de begin- en eindtoestand in een proefgroep te vergelijken met die in een controlegroep.² Langs deze weg begint men inderdaad belangrijke inzichten te krijgen in het effect van verschillende methoden om veranderingen in te voeren. Zo heeft men met dergelijke experimenten geleerd dat dit goed kan gebeuren door radioprogramma's te combineren met groepsdiscussies.³ Deze methode is echter niet bruikbaar om te beoordelen of met de middelen die Nederland voor ontwikkelingshulp beschikbaar stelt een zo groot mogelijke bijdrage wordt geleverd tot de ontwikkeling van de arme landen.

Een aantal Nederlandse deskundigen heeft de werkgroep er op gewezen dat een evaluatiedeskundige over een intuïtieve kennis moet beschikken, die voortkomt uit ervaring, zodat hij uit symptomen tijdig tot een diagnose kan komen. Hieruit blijkt voorkeur voor een veel minder exacte benadering van evaluatie. Wat de werkgroep in feite gedaan heeft ligt dicht bij deze intuïtieve benadering dan bij een exact experiment. Waar haar dit mogelijk was heeft zij er echter wel naar gestreefd het effect van de Nederlandse ontwikkelingshulp te meten.

De maatstaf hierbij was de bijdrage van de hulp tot de ontwikkeling van het ontvangende land. Bij deze ontwikkeling is dan niet alleen gedacht aan een verhoging van het nationaal inkomen, maar van het algemeen levensniveau, zoals voeding, behuizing en gezondheid. Hoe men deze ongelijke grootheden

bij elkaar heeft opgeteld wordt niet nauwkeurig aangegeven. De meest geslaagde meting van het effect lijkt ons die van het beurzenprogramma. Van de studenten uit de ontwikkelingslanden die in Nederland hebben gestudeerd is een veel kleiner deel dan in verschillende andere landen niet naar hun land teruggekeerd en 24 0/0 zegt door zijn studie promotie te hebben gemaakt (blz. 227).⁴ In sommige andere hoofdstukken zouden we graag hebben gezien dat iets exactere informatie was gegeven. Zo lezen we op blz. 98 '... is het een feit dat ontwikkelingslanden die meer hulp hebben gekregen dan andere een hoger groeipercentage hebben weten te bereiken dan andere'. Ter adstrucie worden zes landen genoemd die veel hulp hebben gekregen en snel gegroeid zijn. Een partiële coëfficiënt tussen hulp per inwoner en groeipercentage bij een constant nationaal inkomen per hoofd zou ons meer overtuigd hebben. Als men dan hieruit de conclusie trekt dat 'gegeven het totale bedrag voor bilaterale hulp, concentratie van die hulp effectief is' kunnen wij de redenering niet meer volgen. Het lijkt waarschijnlijk dat landen waarop de hulp geconcentreerd wordt sneller zullen groeien, maar het bewijs dat hun inkomen meer zal groeien dan dat van andere landen, die hierdoor geen hulp ontvangen is niet geleverd.

In veel gevallen zit men met de moeilijkheid dat de invloed van de hulp op de ontwikkeling van het ontvangende land zodanig indirect is, dat het niet mogelijk is te bepalen wat het effect is van deze hulp op de ontwikkeling. Als er bijv. ergens een landbouwschool wordt gebouwd of een werktuigbouwkundige adviseert bij de bouw van een fabriek, kan men moeilijk nagaan wat hun invloed is op het levensniveau van de bevolking. Bij de pogingen om het effect van massa communicatie te bepalen is men al eerder op deze moeilijkheid gestoten. Daar acht men het thans onmogelijk te bepalen wat het effect is van de massa communicatie, maar wel om te analyseren welke rol deze communicatie speelt in de veranderingsprocessen.⁵

Soms heeft de werkgroep een nog wat beperktere maatstaf gekozen. Zo lezen we op blz. 182: 'Het leeuwendeel van deze

evaluatie richt zich derhalve op de efficiëntie van de Nederlandse deskundigenhulp en op bepaalde basisvoorwaarden, wil de deskundigenhulp goed functioneren'. Ook heeft men de overeenstemming met de theorie van de ontwikkelingshulp wel als maatstaf genomen, bijv.: 'De voorkeur voor vaktechnische scholing boven algemeen (vormend) middelbaar onderwijs en hoger onderwijs in de a-vakken stemt overeen met de prioriteit, die men in de vakliteratuur aangeeft.' (blz. 201). Soms zou men wensen dat de werkgroep deze maatstaf meer had toegepast. Bij de beoordeling van de projekthulp had men bijv. aandacht kunnen schenken aan de kans dat het gekozen projekt een stimulerende invloed heeft als voorbeeld voor de omgeving.⁶

Op blz. 30 wordt gesteld dat men als maatstaf bij de evaluatie neemt: het belang van het ontwikkelingsland, zoals dit land het ziet, tenzij dit duidelijk onjuist is. Het is niet geheel duidelijk in welke mate de ontwikkelingslanden zelf materiaal hebben geleverd voor deze evaluatie. Er is een postenquête gehouden onder ex-bursalen. Ook zijn er verschillende reizen gemaakt naar deze landen o.a. om case studies te maken, maar exacte gegevens hierover zijn niet te vinden in het gepubliceerde rapport. Wel lezen we op blz. 37: 'De mate waarin het ontvangende land bij deze studie in de waardering (van de middelen, die via hulpverlening ter beschikking komen) kon worden betrokken, was beperkt, omdat de uiteindelijke betekenis pas na de voltooiing van een activiteit definitief bepaald kon worden.' Men krijgt de indruk dat de werkgroep zich in hoofdzaak heeft beperkt tot informatie uit Nederlandse bronnen.

Een alternatief

Men kan zich afvragen of er ook andere methoden mogelijk zijn om de Nederlandse ontwikkelingshulp te evalueren dan die welke de werkgroep heeft toegepast. Voor de bilaterale hulp zou men zich kunnen voorstellen dat in één of meer concentratielanden de Nederlandse hulp wordt vergeleken met de hulp

die door andere landen wordt gegeven. Men zou dan de leiders van het ontvangende land kunnen vragen wat zij als sterke en als zwakke punten zien van Nederlandse deskundigen en vrijwilligers, welke mensen zij met een beurs naar Nederland laten gaan en wat hun mening is over het effect van de studie daar, wat hun ervaringen zijn met Nederlandse projecten e.d. Bij voorkeur zou men dan vergelijkbare gegevens moeten verzamelen over de hulpverlening van andere landen die daar werken. Naast de leiders van het land kan men dergelijke vragen ook stellen aan diegenen die direkt met de hulp te maken hebben gehad, bijv. de counterpart van een deskundige en zijn direkte chef.

Tengevolge van de 'courtesy bias' zal het voor Nederlandse onderzoekers moeilijk zijn betrouwbare gegevens te verzamelen, maar men kan het onderzoek wel laten uitvoeren door een onderzoekingsinstituut uit een ander land. De Indiase Programme Evaluation Organization beschikt hiervoor zeker wel over capabele stafleden.

Een voordeel van deze methode is dat men zo ook informatie kan krijgen over de effectiviteit van methoden van ontwikkelingshulp die niet door Nederland worden toegepast, maar die we wel zouden kunnen overwegen. Zo kennen de Verenigde Staten naast hun deskundigenhulp een programma waarbij een Amerikaanse universiteit een universiteit in een ontwikkelingsland voor 10 of meer jaar adopteert. Daar is dan regelmatig een team van Amerikaanse gastdocenten, terwijl stafleden van de universiteit uit het ontwikkelingsland meewerken aan de voorbereiding van Amerikaanse studenten op werk in ontwikkelingslanden en zich verder specialiseren. Bovendien wordt hulp verleend bij de materiële uitrusting van de universiteit. Werkt dit voor de ontwikkelingslanden beter of minder goed dan het Nederlandse deskundigenprogramma?

Nederland geeft vrijwel geen beurzen aan studenten uit ontwikkelingslanden om hier te promoveren. Heeft dit tot gevolg dat de beste onderzoekers uit die landen in andere ontwikkelde landen hebben gestudeerd, terwijl wij ons beperken tot bij-

scholing van hun ondergeschikten? Dergelijke vragen zouden met deze alternatieve evaluatie methode beantwoord kunnen worden. Mogelijk zou bij een dergelijke vergelijking met de hulp van anderen ook blijken, dat de gelden die in het Internationale Rijstproefstation op de Philippijnen zijn gestoken door de Rockefeller en Ford Foundation een veel hoger rendement opleveren dan de verspreide activiteiten van Nederlandse deskundigen.

De bepaling van de omvang van de Nederlandse hulp is uitdrukkelijk buiten de opdracht gehouden. Toch begint men hiervoor in de recente literatuur met betere methoden te werken dan het percentage van het nationaal inkomen. Binnen de westerse wereld wordt algemeen aanvaard dat rijke mensen meer belasting kunnen betalen dan arme. Deze gedachte kan men ook toepassen bij de bepaling van het bedrag aan hulp dat een land kan opbrengen. Weaver en Jones hebben dit gedaan door de landen 'aan te slaan' naar de belasting die zij zouden moeten betalen volgens de Amerikaanse tabellen voor de inkomstenbelasting als iedere inwoner het gemiddelde nationaal inkomen per hoofd zou verdienen. Deze bedragen vergelijken zij dan met de hulp die in feite wordt gegeven. Op deze wijze komt Nederland bij de landen die relatief zeer veel hulp geven.⁷ Hiermee is natuurlijk niet de vraag beantwoord of de westerse wereld in zijn geheel niet veel te weinig hulp geeft doordat men nog te sterk nationaal in plaats van mondiaal denkt.

Enkele vragen

Het evaluatierapport komt tot enkele conclusies, waarvan ik de juistheid niet wil ontkennen, maar waarvoor het m.i. geen afdoende bewijsvoering levert.

In de conclusie van het hoofdstuk over deskundigenhulp wordt onder punt 9 aangedrongen op een betere voorbereiding van de uit te zenden deskundigen. In de bespreking van deze hulp hebben we geen argumenten gevonden die voor deze conclusie pleiten.

Een dergelijke moeilijkheid hadden we op blz. 203, waar gesproken wordt over een aantal projekten, die zijn voortgevloeid uit handelspolitiek overleg, zodat zij naast het ontwikkelingsdoel ook een extrinsieke nevendoelstelling hebben. Zonder enig bewijs zegt de werkgroep hiervan: 'Deze overweging bleek in de uitvoering negatief te interfereren met de intrinsieke doelstelling.'

In de opdracht aan de werkgroep is uitdrukkelijk gesteld dat een 'beoordeling van verscheidene Nederlandse hulpactiviteiten van belang is voor het vaststellen van de prioriteiten voor een toekomstige beleidsopbouw'. Een van de weinige punten waar duidelijk een relatieve uitbouw van een programma wordt aanbevolen is op blz. 19 voor het medefinancieringsprogramma. De argumentatie hiervoor luidt: 'Het programma heeft, althans voor bepaalde deelnemers, een grote verwerkingscapaciteit. Ofschoon het niet duidelijk is, in hoeverre de aanvragen van de betreffende organisaties ook de werkelijke ontwikkelingsbehoefte dekken, meent de werkgroep dat dit in grote lijnen gegarandeerd wordt door de positie, die deze organisaties ter plaatse innemen.' Deze argumentatie lijkt niet bijzonder sterk, temeer daar uit het rapport niet duidelijk blijkt in hoeverre deze organisaties in hun denkwijze zijn omgeschakeld van de oude caritasgedachte, naar een planmatige ontwikkeling op langere termijn. Wat zegt men over de medefinancieringsprojekten: 'Over de goede keuze, de betekenis, van de projekten valt in dit stadium nog niets te zeggen'. (blz. 242).

Invloed op het beleid

Men kan zich afvragen of de evaluatie zodanig is uitgevoerd, dat hij een zo groot mogelijke invloed heeft op het Nederlandse ontwikkelingsbeleid. Hiervoor is het van veel belang, dat de uitvoerders van dit beleid deze evaluatie aanvoelen als een hulpmiddel om hun beleid te verbeteren en niet als een aanval op hun beleid.⁸ Het is voor een buitenstaander moeilijk te beoordelen in hoeverre de werkgroep er in geslaagd is hun

werk in een dergelijke sfeer te verrichten. Er is helaas wel enige reden om er aan te twifelen of wat dit betreft een optimaal resultaat bereikt is. Op blz. 20 adviseert de werkgroep om de beoordelende en *controleerende* taak te leggen bij de evaluatie eenheid van het departement (cursivering van ons, AB). Een dergelijke controlerende relatie veroorzaakt een heel andere sfeer dan een helpende relatie. Ook het kommentaar van enkele leden van de werkgroep op de voorlopige reactie van Prof. van Dam, Hoofd Afd. Beleidsvoorbereiding Internationale Samenwerking, naar aanleiding van het evaluatierapport in het NES-BIC bulletin 4 (1969) 3 (maart) blz. 111-118 geeft niet de indruk dat de sfeer optimaal is. Vermoedelijk had de werkgroep ook enkele weerstanden kunnen voorkomen door uitdrukkelijk te erkennen dat in verschillende gevallen de evaluatie is gebaseerd op gegevens tot en met 1966, zodat geen rekening kan worden gehouden met de beleidswijzigingen die sindsdien zijn opgetreden. Sommige van deze wijzigingen kunnen een gevolg zijn van de tussenrapporten.

De vraag welke invloed de evaluatie in de toekomst zal krijgen is mede afhankelijk van de organisatievorm hiervan.⁹ Onderzoekers zullen waarschijnlijk een bijdrage op korte termijn tot het beleid leveren als zij een onderafdeling vormen van de beleidsinstanties, in een vast, hiërarchisch georganiseerd team werken, met vaste werktijden en duidelijk geformuleerde opdrachten, die op een bepaald tijdstip klaar moeten zijn. In deze situatie kan men echter weinig creatieve nieuwe ideeën verwachten en zeker geen fundamentele kritiek op de beslissingen van hun chefs, waar de onderzoekers voor hun promotie weer van afhankelijk zijn. Een voordeel van een dergelijk evaluatieteam binnen de beleidsinstanties is wel, dat zij gemakkelijk informatie krijgen over de problemen waarover mede op grond van hun informatie in de toekomst beslissingen genomen moeten worden. Ook kunnen zij hun resultaten relatief gemakkelijk op een informele, weinig bedreigende wijze doorgeven aan de betrokkenen.

Naast een evaluatie die op deze wijze georganiseerd is, be-

staat er echter ook behoefte aan evaluatoren die onafhankelijk staan van de beleidsinstanties en die een grote mate van vrijheid hebben. Zij kunnen zich afvragen of de veronderstellingen die ten grondslag liggen aan het gehele hulpverleningsbeleid wel juist zijn. Als de overheid onafhankelijke onderzoekers subsidie geeft voor dergelijk onderzoek, leert de ervaring dat zij niet zelden door het onderzochte probleem zo geboeid raken, dat zij met behulp van andere fondsen het onderzoek op dit gebied na afloop van het evaluatieonderzoek doorzetten. Een dergelijk samenspel tussen beleidsinstanties en onderzoekers kan voor beide instanties nuttig zijn, al zal het voor de beleidsinstanties wel enige onrust veroorzaken. Helaas heeft de werkgroep bij haar suggesties met de wenselijkheid van een dergelijke evaluatie op verschillende niveaus weinig rekening gehouden.

In de hoofdstukken over de verschillende aspecten van het Nederlandse ontwikkelingsbeleid wordt enige aandacht besteed aan de toegepaste onderzoeksmethodiek. In het algemeen is deze beschrijving zo summier dat hiermee niet is voldaan aan de opdracht 'het ontwikkelen van wetenschappelijk verantwoorde evaluatiemethoden voor alle Nederlandse hulpverleningsactiviteiten, zowel naar techniek als naar sector'. Hopelijk heeft men dit in de nog niet gepubliceerde bijlagen wel gedaan. Het zou van belang zijn als daarbij ook speciale aandacht is besteed aan de methoden die kunnen worden toegepast bij een interne evaluatie door stafleden van de beleidsinstanties.

Samenwerking tussen de verschillende disciplines

De evaluatie van de Nederlandse ontwikkelingshulp is de eerste evaluatie van een deel van het Nederlandse overheidsbeleid waar een heel team van onderzoekers van verschillende disciplines aan heeft meegewerkt. Eén van de waardevolle resultaten hiervan zou kunnen zijn dat we leren dergelijk onderzoek efficiënt te organiseren. Hiervoor is het wenselijk dat de werkgroep haar eigen ervaringen kritisch beschouwt. Voor een goe-

de evaluatie van een complexe activiteit als de ontwikkelingshulp is een samenwerking tussen verschillende disciplines noodzakelijk. Een dergelijke samenwerking loopt lang niet altijd zonder moeilijkheden. Er kunnen gemakkelijk moeilijkheden ontstaan doordat men elkaars taal niet verstaat, doordat de economen aan de sociologen vragen stellen die zij nog niet kunnen beantwoorden, of doordat men verschillende rolverwachtingen van elkaar heeft of door menselijke gevoeligheden. Tot het nauwkeurig formuleren en mogelijk ook het voor de toekomst oplossen van dergelijke moeilijkheden zou de werkgroep een nuttige bijdrage kunnen leveren.¹⁰ O.a. de geringe aandacht die is geschonken aan de mogelijkheid om de hulp zo te geven, dat de kapitaalscoëfficiënten hierdoor beïnvloed worden, geeft enige reden om er aan te twifelen of er bij Nederlandse universiteiten en hogescholen wel voldoende samenwerking bestaat tussen economen en sociologen.

In het eindrapport is getracht de bijdragen van de individuele leden van de werkgroep te integreren. Voor de lezers is het echter nog wel duidelijk, dat verschillende hoofdstukken oorspronkelijk verschillende auteurs hebben gehad.

Samenvatting

Het eerste deel van het Nederlandse overheidsbeleid, waarover een uitvoerig evaluatierapport is gepubliceerd, is het ontwikkelingsbeleid. Dit rapport is een waardevol hulpmiddel om de efficiency en de effectiviteit van deze hulp te vergroten. Toch lijkt het niet waarschijnlijk dat de overheid alle conclusies en aanbevelingen van dit rapport zal opvolgen. In overeenstemming met hun opdracht is de werkgroep van evaluatoren n.l. uitgegaan van de veronderstelling dat dit beleid gericht is op het belang van het ontwikkelingsland, zoals dit door het betreffende land wordt gezien. In werkelijkheid spelen uiteraard ook andere doeleinden een rol bij de bepaling van dit beleid. Doordat de methodiek van de evaluatie nog in zijn kinderschoenen staat, is de werkgroep er niet altijd in geslaagd te be-

wijzen dat haar conclusies onomstotelijk vaststaan. Verschillende conclusies van de werkgroep zou men kunnen kwalificeren als verstandige gedachten.

Gewoonlijk wordt de aanvaarding van de resultaten van evaluatie onderzoek door de beleidsinstanties ook beïnvloed door de vertrouwenssfeer tussen hen en de evaluatoren. Men kan zich afvragen of deze sfeer optimaal is.

Alternatieve evaluatiemethoden zijn:

- 1 Experimenten met kleine onderdelen van het ontwikkelingsbeleid.
- 2 Een vergelijking van de Nederlandse ontwikkelingshulp in een bepaald land met die van andere landen.

A. W. VAN DEN BAN